

korte berichten

De Rosse Vleermuis (*Nyctalus noctula*) in Naarden

In de toren bij het oude zwembad in Naarden huisde vele jaren een grote kolonie van meer dan 200 Rosse Vleermuizen. Rosse Vleermuizen zijn normaal gesproken boom-bewoners, blijkbaar fungeert de zwembad-schoorsteen als een kunstboom met centrale verwarming. Nadat begin 1987 het zwembad was gesloopt, maar de gemeente had besloten om de toren te laten staan, bleek dat de vleermuizen weer gewoon zijn teruggekeerd naar de voor hen speciaal gespaarde toren. Er zijn circa 170 Rosse Vleermuizen geteld.

Tunnels voor vleermuizen (*Chiroptera*) in taluds A 28 en A 32.

Rijkswaterstaat heeft in de taluds van de nieuwe A 28 en A 32 overwinteringstunnels gebouwd, waarvan gehoopt wordt dat deze gebruikt zullen gaan worden als verblijfplaats van vleermuizen. In de A 28 is de tunnel aangebracht in het traject nabij het Drentse Beilen. Längs de A 32 is nabij het viaduct in Willemsoord (Overijssel) een ongeveer 30 m lange, 2,5 m hoge en 1,5 m brede gang aangelegd waarin de vleermuizen onder meer zouden kunnen overwinteren (Zie ook Huid & Haar 7 (1) : 1-6).

Vleermuizen (*Chiroptera*) met rabies in Friesland

Van de 1250 vleermuizen die in 1987 door het Centraal Diergeneeskundig Instituut (CDI) in Lelystad op rabies zijn onderzocht, blijken er 85 stuks met virus besmet te zijn geweest.

Ruim de helft van de besmette vleermuizen was uit Friesland afkomstig. Het gaat meestal om Laatvliegers (*Eptesicus serotinus*) en een enkele keer om een Meervleermuis (*Myotis dasycneme*).

Overigens is er in Nederland nog geen besmetting van mensen geconstateerd. Elders in Europa zijn wel vier of vijf gevallen bekend geworden.

Op grond van het grote aantal ingezonden exemplaren vreest de overheid schade aan de vleermuizenstand. Daarom: alleen dode exemplaren aanbieden bij het dichtsbijzijnde politiebureau! Daar heeft men een draaiboek op grond waarvan eventueel tot inzending wordt besloten.

Uit: Leeuwarder Courant 26 april 1988.

De Rosse Vleermuis (*Nyctalus noctula*) in Ede

In 1958 is een kolonie Rosse Vleermuizen ontdekt in de vele boomholten in oude Eiken en Beuken in diverse landen rond Huize Kernhem in de gemeente Ede. In januari 1978 is dit gebied tot 'Vleermuisreservaat' bestemd.

Sinds dat jaar hebben vogelwachters in de gemeente Ede met de Universiteit van Utrecht jaarlijks controles uitgevoerd. Hier is in 1987 helaas definitief een einde aan gekomen.

Er zijn thans geen gegevens meer over de aantallen vleermuizen in de kolonie, noch over mogelijk andere soorten dan de Rosse Vleermuis.

(29ste jaarverslag 1987; Nestkastencontrole-Vleermuisreservaat-Ringactiviteiten. Gemeente Ede).

Vleermuizenonderzoek (*Chiroptera*) in Noordwest-Overijssel

In de zomer van 1987 is een uitgebreid onderzoek verricht naar het belang van houtwallen voor vleermuizen. Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van Natuur, Milieu en Faunabeheer (NMF) provincie Overijssel. Enerzijds werden twee houtwallengebieden, het Land van Vollenhove en het houtwallen-

gebied rondom Paasloo verschillende malen in het seizoen bezocht. Behalve alle wegen en paden in deze gebieden, werden alle aanwezige houtwallen langsgelopen met een bat-detector. Anderszijds werden, om de gevonden soorten en dichtheden te kunnen vergelijken, ook andere gebieden in Noordwest-Overijssel bemonsterd (polders, bos, stedelijke gebied, open water en moeras).

In de houtwallengebieden werden vijf soorten vleermuizen aangetroffen waarvan drie soorten regelmatig foeragerend werden waargenomen namelijk de Gewone Dwergvleermuis, Ruige Dwergvleermuis en Laatvlieger. Met name de aantallen Ruige Dwergvleermuizen waren zeer opmerkelijk; de soort was bijna vier keer zo talrijk als de Gewone Dwergvleermuis; om de determinaties over de batdetector te controleren zijn selectief enige exemplaren gevangen en gemeeten. Daarnaast bleek de Ruige Dwergvleermuis veelvuldig in oude bomen (knotwilgen, holtten, loshangende schors, oude spechtengaten) van houtwallen te verblijven.

De ouderdom van de houtwallen en het aantal verbindingen met andere houtwallen blijken aspecten te zijn die het voorkomen van vleermuizen bepalen. Ten aanzien van andere delen van Noordwest-Overijssel bleken de houtwallengebieden voor de meeste soorten de hoogste dichtheden te bevatten.

Het onderzoek in Noordwest-Overijssel heeft zeer veel nieuwe ecologische en verspreidingsgegevens van vleermuizen opgeleverd. Er werden maar liefst 30 à 40 kraamkolonies en vele honderden paarplaatsen gelokaliseerd. De talrijkste soort in het onderzoeksgebied bleek tot onze grote verrassing de Meervleermuis (*Myotis dasycneme*) te zijn, waarvan negen grote kolonies werden gevonden en nog twee worden vermoed.

De gevonden aantallen zijn al anderhalf keer zo hoog als voor geheel Nederland was bepaald (Glas 1986).

Ook Watervleermuizen waren plaatselijk talrijk, waarvan naast vier kraamkolonies, enkele verblijfplaatsen van kleine groepjes mannetjes werden gevonden.

Rosse Vleermuizen zijn alleen gevonden in de bosgebieden, waar echter vrij grote populaties aanwezig zijn die grotendeels boven de vele wateren en moerassen van De Wieden en De Weerribben schijnen te foerageren.

Gewone Dwergvleermuizen en Laatvliegers

komen vrij talrijk voor, hoewel een aantal gevonden kolonies niet in kaart gebracht kon worden. In augustus werden van de Gewone Dwergvleermuis voor het eerst in Nederland paarplaatsen gevonden.

Ruige Dwergvleermuizen bleken in het zomerhalfjaar talrijk voor te komen, alhoewel de kraamkolonies van deze soort ontbreken in het onderzochte gebied.

Grootoorvleermuizen werden vooral in bosgebieden aangetroffen, waar enige kolonies zijn gevonden.

■ Kees Mostert & Alfons van Winden

Voor inlichtingen: Stichting Vleermuisonderzoek ter attentie van H. Limpens, postbus 9201, 6800 HB Arnhem.

Vleermuizen (*Chiroptera*) en hondsdolheid

Onder deskundigen was al enige jaren bekend dat elders in Europa een bepaalde vorm van hondsdolheid bij vleermuizen zich sterk uitbreidde. Hoewel in Nederland hier aanvankelijk weinig ruchtbaarheid aan is gegeven, werd de zaak door publiciteit elders toch steeds meer bekend. In *Huid & Haar* 6 (1/2) : 40 namen wij een kort bericht uit een buitenlands tijdschrift over. Gezien de ontwikkelingen in Denemarken en West-Duitsland was te verwachten dat op korte termijn de ziekte ook in ons land zou worden aangetoond. Ook uit Oost-Duitsland, Polen en de Sovjet-Unie is de ziekte inmiddels bekend. Al in 1986 is er door het ministerie van Landbouw een inventarisatieprogramma voor de ziekte op poten gezet. Bij het Rabiësonderzoek van het Centraal Diergeneeskundig Instituut begin 1987 werden nog geen rabiate vleermuizen aangetoond. In juni 1987 was het ook voor ons land zover: de eerste rabiate vleermuizen werden in ons land aangetroffen. Eerst in Friesland, maar al heel snel kwamen er meldingen van vele plaatsen boven de lijn Almelo-Amersfoort-Den Haag. Wij moeten echter overal rekening houden met de mogelijkheid van de ziekte.

In de zomer van 1987 doken in de pers door het hele land herhaaldelijk soms wat panische berichten op over vleermuizen en hondsdolheid, waarbij het soms leek of de vleermuizen mensen hadden aangevallen. Het in Friesland gebeten meisje kreeg de vleermuis in het haar toen het doodzieke

diertje door haar vader op een boomtak was gezet, waar het weer vanaf rolde. Verscheidene mensen zijn door hondsollie vleermuizen gebeten en moesten behandeling tegen hondsollie ondergaan. De besmette vleermuizen zullen echter zelden spontaan bijten. Wanneer iemand probeert de diertjes op te rapen, dan kunnen zij bijten.

In juni 1988: van circa 1250 serologisch onderzochte vleermuizen in het Centraal Diergeneeskundig Instituut in Lelystad, blijken er 86 stuks besmet met het Duvenhage-virus, een minder virulente vorm van hondsollie. Dit serotype is voorheen alleen maar in Zuid-Afrika aangetroffen. Men neemt daarom wel aan dat het virus uit Afrika afkomstig is en per schip naar Europa is getransporteerd. Dit strookt met de waarneeming dat de eerste Europese gevallen zich voordeden rond havensteden.

Het wordt onmogelijk geacht de besmetting onder controle te krijgen. Voor de mens kan een infectie echter dodelijk zijn. Ook huisdieren als honden (en katten, maar die hebben een verminderde gevoeligheid voor het virus) kunnen door het virus geïnfecteerd raken, bijvoorbeeld doordat zij met een zieke vleermuis in aanraking komen. De Nederlandse huisartsen, apothekers, dierenartsen en geneeskundige inspecties zijn door het ministerie van Landbouw en Visserij op de hoogte gesteld van het infectiegevaar. Vaccinatie dient binnen 48 uur na een beet, maar ook nadat men bijvoorbeeld door een vleermuis gelikt is, te geschieden. Er zal een behandeling volgen via het Rijksinstituut voor de Volksgezondheid en Milieuhygiëne, het RIVM te Bilthoven.

Rabiësvirussen verspreiden zich anders dan bij de meeste andere virussen het geval is, via de zenuwbanen. De incubatietijd (6-12 weken, soms langer) hangt onder meer af van de tijd die verstrijkt totdat de hersenen zijn bereikt. Het virus vermenigvuldigt zich in de hersenen en besmet vervolgens vanuit het hersenweefsel de speekselklieren. Via bijten kan het dan op andere dieren worden overgedragen.

De Finse vleermuisbioloog Rudolf Lehman van de Universiteit van Helsinki is in 1985 een raadselachtige dood gestorven aan hondsollie, nadat de ziekte te laat was onderkend en behandeld. Hoe Lehman het virus opliep in een land dat al sinds 1959 vrij

Paniek over vleermuizen is overbodig

Uit de lucht gegrepen

De Gelderlander 20 augustus 1987

is van rabië is een raadsel, te meer daar hij in het jaar voorafgaande aan zijn dood Finland geen enkele maal heeft verlaten. Tot nu toe is in Finland nog geen enkel geval van vleermuisrabië aan het licht gekomen.

De besmetting met rabië betreft vooral de Laatvlieger of Grote Bruine Vleermuis (*Eptesicus serotinus*), een vrij algemene soort die huist in bomen, kerktorens, schuren, en dergelijke. Deze soort kan zich slechts over korte afstanden, 20-25 km verplaatsen. Gezien de kleine actieradius is het onwaarschijnlijk dat de snelle verspreiding van het virus over het noordelijke deel van Europa aan de Laatvlieger te wijten is.

De andere soort waarbij hondsollie is aangetroffen, is de Meervleermuis (*Miotis dasycneme*), een dier dat afstanden van honderden kilometers aflegt. Hoewel Laatvliegers en Meervleermuizen normaal gesproken nooit met elkaar in contact komen menen deskundigen dat de sterke gedragsverandering die het virus teweegbrengt, er de oorzaak van kan zijn dat het virus van de ene soort op de andere is overgegaan.

De besmette vleermuizen zijn te herkennen doordat ze opvallen, ze zich overdag vertonen. De diertjes maken ongecontroleerde vliegbewegingen, raken gemakkelijk gedesoriënteerd en kunnen daardoor soms hun kolonieplaatsen niet meer terugvinden. Zieke vleermuizen kan men daardoor op ongebruik-

kelijke tijdstippen en plaatsen, bijvoorbeeld overdag hangend aan een boomtak, tegenkomen. Vaak liggen ze half versuft op straat en kruipen op de grond; zijn niet of nauwelijks tot vliegen in staat.

Nu het bekend is dat er sprake is van een zekere besmetting, is er echter volstrekt geen reden voor angst. De geïnfecteerde vleermuizen zijn niet agressief, zullen niemand aanvliegen. Wees alleen terughoudend om eventuele vleermuizen die u vindt, ter hand te nemen, immers bij een beet door een rabiaat dier bestaat levensgevaar. Het parool bij vondst van een verdachte vleermuis luidt: afblijven. Waarschuw in geval van een vondst de faunamedewerker van het Consulentenschap Natuur Milieu en Natuurbeheer in uw provincie, of de politie. De te hulp schietende ambtenaren zullen de diertjes gebruikmakend van dikke handschoenen in een doos opbergen. Verdachte vleermuizen zullen worden toegezonden aan het CDI, afdeling; rabiësonderzoek', Edelhertweg 10, Lelystad. Wanneer er sprake is van het opzenden van levende dieren (zij hebben een lage stofwisseling en verdragen wel enige tijd een dichte doos), moet de doos worden voorzien van een opschrift in rode letters: 'levende vleermuis'. De doos moet per expreszending worden verzonden. Bij aankomst weten de onderzoekers hoe te handelen. Het is tevens gewenst om enige informatie in te sluiten: vindplaats, omstandigheden waaronder de vleermuis is aangetroffen, getuigen, en of er contact is geweest met de vleermuis (bijten, likken). De besmetting, en de daarmee samenhangende publiciteit, zijn een fikse tegenvaller in verband met de steeds positievere aandacht die de vleermuizen bij een steeds groter publiek kregen.

Hondsdolheid I

In oktober 1987 heeft het ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur in samenwerking met de Veterinaire Dienst van het ministerie van Landbouw en Visserij een kleine brochure uitgegeven met de bovengenoemde titel. In de brochure staan onder andere zeer beknopt maar duidelijk beschreven de hondsdolheid bij een aantal diersoorten, en wat te doen bij gevallen van hondsdolheid.

De brochure is verkrijgbaar bij het ministerie van WVC, Centrale Directie Voorlichting, Documen-

tatie en Bibliotheek, postbus 5406, 2280 HK Rijswijk.

Hondsdolheid II

Voor het eerst sinds anderhalf jaar is weer hondsdolheid in Nederland vastgesteld. Vier van de twintig Vossen die in april/mei 1988 zijn geschoten in de bossen bij Wittem en Gulpen in Zuid-Limburg, blijken te zijn besmet. Later bleken ook nog een Das en een rund te zijn besmet.

Vanaf 27 juni moesten in Zuid-Limburg alle honden van drie maanden en ouder zijn ingeënt tegen rabiës. Een aanlijngedod voor honden geldt voor het gebied ten zuiden van rijksweg A 76 (Geleen – grens BRD). De maatregelen gelden voorlopig voor vier maanden. De politie heeft het recht loslopende honden en katten te vangen; als na drie dagen zich geen eigenaar heeft gemeld, mogen ze worden afgemaakt.

Verhuizing Afdeling Bestrijding van Dierenplagen

De Afdeling Bestrijding van Dierenplagen is in 1987 verhuisd. Met betrekking tot zoogdieren houdt 'de Afdeling' zich vooral bezig met ratten en muizen. Zo verstrekt deze afdeling informatie over het zo doelmatig en veilig mogelijk bestrijden van ratten muizen als plaagdieren in en om gebouwen, op afvalstortplaatsen, in havengebieden en dergelijke. De afdeling verricht ook deugdelijkheidsonderzoek van knaagdierbestrijdingsmiddelen, en voorts worden de opzet en coördinatie verricht voor onderzoek naar resistentie bij ratten of muizen voor bepaalde bestrijdingsmiddelen. Er wordt veel nadruk gelegd op preventie, een juiste determinatie van de betrokken diersoort(en), het deskundig gebruik van deugdelijke bestrijdingsmiddelen en de toepassing van de minst giftige bestrijdingsmiddelen. In veel gevallen kan worden geadviseerd geen bestrijdingsmiddelen te (laten) gebruiken, maar het probleem op te lossen met technische maatregelen of door middel van fysieke bestrijding.

Zowel bedrijven, instellingen, particulieren als ongediertebestrijdingsbedrijven en -diensten kunnen een beroep doen op de Afdeling.

Het nieuwe postadres van de Afdeling is: Staatstoezicht op de Volksgezondheid, ministerie van Volksgezondheid, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, Hoofdinspectie Milieuhygiëne, Af-

deling Bestrijding van Dierplagen, postbus 350,
6700 AJ Wageningen, 08370 - 19 061.
Bezoekadres: Vadaring 120, Wageningen.

Dassentunnels (*Meles meles*) in het Gooi

In het Gooi leeft nog slechts een kleine restpopulatie van maximaal tien Dassen, mogelijk minder. De dieren leven verspreid over twee burchten met een enkele bijburcht ten westen van rijksweg A 27. Het is daarmee de meest westelijke restpopulatie van Nederland. In het Gooi zijn de laatste jaren verscheidene Dassen omgekomen op de rijksweg A 27 en op de spoorlijn Hilversum-Utrecht. De marginale en geïsoleerd geraakte populatie verdient dringend ondersteuning. Dit is aanleiding geweest voor het Staatsbosbeheer om in de omgeving van Maartensdijk en Hollandsche Rading een dassentunnel te gaan aanleggen onder de rijksweg en de spoorlijn. De tunnel heeft een lengte van circa zestig meter (!) en een doorsnee van circa een halve meter. De kosten bedragen ongeveer een ton. Als vervolg zullen ook onder enkele lokale wegen nog dassentunnels worden aangelegd, terwijl aanvullende beschermende maatregelen zoals grondaankoop en de aanleg van nieuwe houtwallen nog zullen volgen.

Het gebied ten westen van de rijksweg is eigendom van de Stichting Gooisch Natuurreservaat.

De Das (*Meles meles*) bij Heumen dreigt te verdwijnen

Sinds de openstelling van de A 73 in oktober 1986 hebben in februari van dit jaar opnieuw twee Dassen het loodje gelegd (bij viaduct De Waaij en de Heumense Dorpsstraat), waarmee het totaal aantal slachtoffers op negen is gekomen. Zoals bekend is de beruchte A 73 aangelegd door de mooie Maasvallei, dwars door een gebied van een dassenpopulatie. Bij de aanleg van de weg heeft onze beruchte minister van Verkeer en Waterstaat als doekje voor het bloeden kilometers hekwerk en vijftien dassentunnels langs en in de weg laten aanleggen. Politiek gezien was dat een mooi resultaat voor een actiegroep die zich toen voor de dieren inzette, maar de Das heeft het op termijn weinig mogen baten, Zo'n tiende

deel van de aanwezige dassenpopulatie is nu in anderhalf jaar tijd verdwenen.

Bij de Hatertse en Overasseltse Vennen zijn er nu nog slechts zeven Dassen over. Bij de vondst van de laatste twee dode dieren in Heumen bleken drie dassentunnels bij het viaduct op dat moment onbruikbaar, omdat ze onder water stonden.

Allerlei ontwikkelingen langs de nieuwe weg, die na de aanleg van de weg volgden, doen de dassenbiotoop aan weerszijden van de weg verder verloederen. Het gaat niet zo jofel met de Das in de Maasvallei!

Bewoonde dasseburcht (*Meles meles*) vernietigd

De gemeentelijk dienst Bos, Natuur en Landschap van de gemeente Apeldoorn heeft vorig najaar in het natuurgebied Het Woudhuis een bewoonde dasseburcht met een dragline vernietigd. Hiervoor was toestemming gegeven onder het mom dat het een vossehol zou betreffen. Tijdens de sloopwerkzaamheden is een onbekend aantal Dassen weggevlucht, waarna men de zaak in de doofpot trachtte te stoppen. De zaak kwam aan het licht toen korte tijd later twee dode Dassen kort na elkaar in de omgeving van Het Woudhuis werden aangetroffen.

Uit: Nieuwe Apeldoornse Courant, 7 oktober 1987.

Das (*Meles meles*) geschoten

De 31-jarige J.P. uit Gemert heeft in de bossen bij het Brabantse St. Anthonis een Das doodgeschoten.

Het in ons land zeldzaam voorkomende dier werd met een geweeerschot geveld, toen het uit een vossehol kroop.

Uit: De Telegraaf 15 juni 1988

Reebok (*Capreolus capreolus*) verdwaald

Een verdwaalde reebok heeft gisteren een Utrechtse vrouw in haar keuken verrast. Het dier was door een glazen buitendeur gesprongen, had in de huiskamer fors huisgehouden en trachtte vervolgens via de keuken het huis weer te verlaten. Met dekens is het dier ten slotte overmeesterd. Na een operatie in de Universiteitskliniek is er een redelijke kans dat het dier het overleeft.

Uit: Trouw, 31 mei 1988.

Reeën (*Capreolus capreolus*) een reewildbeheer in de Olde Maten

In de winter 1986-1987 stierf naar schatting de helft van de Reeën (75 exemplaren van de 150-200) in het Staphorsterveld, natuurgebied Olde Maten (circa 3000 ha), gelegen tussen Zwartsluis en Staphorst/Rouveen door parasitaire aandoeningen. In de pers werd ook wel geconstateerd dat de dieren de hongersdood waren gestorven, en voorts werd er gepleit voor bijvoeding en afschot. De omwonenden hebben een zoekactie gehouden naar de kadavers.

Aangezien de reesterfte zich voordeed in een gebied waar niet werd gejaagd, werd het reeëleed onmiddellijk weer aangegrepen voor een discussie over wel of geen jacht. Er zou sprake zijn van overbevolking van Reeën. Door een tekort aan voedsel treedt conditieverlies op. Hierdoor krijgen long- en maagdarmwormen vat op de populatie. In wezen echter is er geen sprake van een ziektekundig probleem, maar van een beheerskwestie.

De reewildsterfte leidde tot grote commotie in de plaatselijke en landelijke pers, en zelfs tot kamervragen (Esselink, CDA). De gemeente Zwartsluis verzocht naar aanleiding hiervan aan het Staatsbosbeheer om te komen tot een preventief wildbeheer, en ook elders bij gemeenten en rijksinstanties maakte de gemeente zijn bezorgdheid kenbaar.

Besprekingen van jagers met vertegenwoordigers van Natuur, Milieu en Faunabeheer, Staatsbosbeheer en de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging resulteerden uiteindelijk in het ontstaan van een wildbeheereenheid. Na de reewildsterfte is in oktober 1987 de Overijsselse Wild Beheers Eenheid d'Oldematen opgericht. Het werkgebied van de WBE omvat het natuurgebied d'Oldematen met de aangrenzende jachtvelden, globaal het gebied ten noorden van de Rechterenseweg (gemeente Staphorst), tussen de Hasselterweg en de Hoogveensevaart.

In tegenstelling tot vorig jaar zijn er dit jaar wel afschotvergunningen afgegeven voor Reeën in het natuurgebied Oldematen.

De reestand als geheel is vorig jaar in Overijssel stabiel gebleven op ruim 5000 stuks. Jaarlijks worden in heel Nederland ongeveer 6000 Reeën neergeschoten op een stand van circa 23.000 stuks, terwijl nog eens circa 4000 dieren omkomen ten gevolge van andere sterfteoorzaken.

Bejaging van de Ree (*Capreolus capreolus*)

Minister Braks heeft in een schrijven aan de jachthouders die grofwild in hun gebied hebben, vastgesteld dat er te weinig Reeën worden geschoten. De jachthouders zijn gesommeerd geen onderscheid meer te maken tussen reegeiten en reegeitkalveren. Hij heeft de jachthouders toestemming verleend de jacht op reebokken al per 1 mei 1988 te openen. De maatregelen zijn tot stand gekomen in overleg met de Vereniging Het Reewild.

Jacht op de Vos (*Vulpes vulpes*)

Natuur-, milieu- en faunabeheer (ministerie van Landbouw en Visserij) in Zwolle heeft de jagersvereniging van Vollenhove, Blokzijl en Zwartsluis een afschotvergunning voor Vossen gegeven. Boeren in de Kop van Overijssel klagen dat de Vossen, kippen, ganzen en zelfs lammetjes roven.

Uit: Leeuwarder Courant 23 april 1988.

Schotse Hooglandrunderen I

De Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland gaat het gebied op de Veluwezoom, de Imbos, waar Schotse Hooglanders grazen, uitbreiden van 174 ha tot 1000 ha. Het gaat hier om bos- en heidegebieden als de Imbos, de Terletse Heide, de Beerenberg en de Koolhof. Besloten is de groep te laten groeien tot 35 dieren. Doordat de oppervlakte die beheerd zal worden met 'begrazing' meer vergroot zal worden dan het aantal koeien, zal de begrazingsdruk afnemen tot uiteindelijk één rund per 30 ha. De proef, waarbij de koeien zijn ingezet als grasmaaier van de Bochtige Smele en die een looptijd van vijf jaar had, is een succes gebleken. Op de vergraste open terreinen, waar de dieren zijn ingezet, heeft de heide zich goed hersteld. In het gesloten bosgebied zijn de resultaten minder spectaculair, maar ook daar begint weer verjongen van de boomlaag op te treden.

Het vergrote terrein zal circa 650 ha heide en 350 ha bos omvatten. Deze nieuw te begrazen eenheid zal door een raster worden omgeven, dat wel door Edelherten kan worden gepasseerd, maar niet door de runderen. De bedoeling is dat bij een vorm van geïntegreerd terreinbeheer er geleidelijke overgan-

gen gaan ontstaan die een geschikt milieu vormen voor nu zeldzame dieren. Men hoopt onder andere op Zandhagedis, Gladde Slang en Adder.

Van voedselconcurrentie met Edelherten, waarvoor bij het van start gaan van de proef vanuit jagerskringen voor werd gevreesd, is gelukkig niets gebleken. Naar het zich laat aanzien staan de Hooglanders en de Edelherthen volstrekt neutraal ten opzichte van elkaar.

Schotse Hooglandrunderen II

De Schotten zijn overigens aan een ware zegetocht door de Lage Landen bezig. It Fryske Gea heeft nu in het Katlijker Schar een gebied van 70 ha van rasters voorzien en een kudde bestaande uit een stier, acht koeien en een stiertje ingeschaard.

Bevers (*Castor fiber*) in de Biesbosch

De Bever, het grootste Europese knaagdier, maakt vanouds deel uit van de Nederlandse natuur. Hij kwam voor in het rivierengebied, maar ook in de beken van de Kempen en het Drents Plateau, en langs de binnenduinen van Hoek van Holland tot Bergen.

De laatste inheemse Bever in Nederland is ruim onderhalve eeuw geleden bij Zalk gedood. Daarmee is de soort voor lange tijd uit Nederland verdwenen geweest. Deze voor Nederland qua landschap toch karakteristieke soort is onder andere uitgeroeid vanwege zijn pels (ter verwerking in de zogenaamde 'kastoren' hoeden en kragen) en het zogenaamde bevergeil (of castoreum), een naar muskus ruikende afscheiding, een geurstof voor territoriummarkering die een geneeskrachtige werking zou bezitten. Ook werd de Bever gegeten vanwege zijn smakelijke en vetrijke vlees. Zo was de Bever voor katholieken eeuwenlang een gewaardeerde maaltijd op vrijdagen en in de vastentijd. De kerk rekende dit zoogdier vanwege de geschubte staart namelijk tot de visachtigen.

De Bever is niet uit Nederland verdwenen omdat zijn leefmilieu verdwenen is. Integendeel, het huidige Nederland bezit vele waterrijke gebieden, die in beginsel een uitstekende beverbiootop kunnen zijn. Eén van die gebieden is de Biesbosch, dat de status van Nationaal Park zal verkrijgen.

Minister Braks wil bij wijze van proef in de herfst van dit jaar in de Zuidwaard (het deel van de Brabantse Biesbosch dat Staatsbosbeheer beheert) Bevers gaan uitzetten. Een voorstel daartoe is op 5 februari 1988 om advies voorgelegd aan diverse betrokken instanties. De Natuurbeschermingsraad heeft inmiddels positief geadviseerd, maar een definitieve beslissing is nog steeds niet genomen.

Het gaat om een beheerexperiment, waarvan de voorwaarden nog moeten worden ingevuld. Het experiment zou vijf jaar moeten duren. Minister Braks wil Staatsbosbeheer toestemming geven tot de invoer van twee beverfamilies, samen tien dieren en afkomstig uit Oost-Duitsland. De dieren zouden rond september-oktober moeten worden uitgezet. Het is de bedoeling het jaar daarop weer enkele families uit te zetten, afkomstig uit een ander deel van de DDR.

In bijvoorbeeld de beide Duitslanden en Frankrijk leveren Bevers een positieve bijdrage aan gebieden met rivieren en moerasbossen. De dieren voeden zich 's zomers met water- en oeverplanten en 's winters met wortelstokken en boombast. Voor dat laatste worden wel hele bomen omgeknaagd, waardoor de bast van de hele stam binnen zijn bereik komt. Juist door deze eetgewoonten kan de Bever een nuttige bijdrage leveren aan het proces van natuurontwikkeling in de Biesbosch, door zo de noodzakelijke verjonging van de wilgen te stimuleren.

Na vijf jaar, het experiment zal duren tot en met 1993, zal het worden geëvalueerd. De minister stelt zich garant voor eventuele schade door aantoonbaar toedoen van de Bevers of hun nakomelingen aan waterkeringen of aan de waterhuishouding vergoeden of herstellen. Plaatsing van rasters zal schade aan gewassen zoveel mogelijk moeten voorkomen.

Er zal een speciale begeleidingsgroep voor het experiment worden ingesteld, waarin naast de overheid ook vertegenwoordigers van betrokken organisaties, zoals de provincie, het landbouwschap en het hoogheemraadschap, zitting hebben.

Organisaties zoals het waterschap Alm en Biesbosch staan niet te juichen bij dit experiment. Men is bevreesd voor schade aan bedijkingen en problemen met de bestrijding van Muskusratten. Ook is men bang voor

eventuele schade aan landbouwgewassen als bieten en maïs, hoewel dit waarschijnlijk wel zal meevallen daar Bevers zich niet verder buiten hun waterlopen verwijderen dan zo'n 50-100 meter.

Het is overigens weinig bekend dat vlak bij de Nederlandse grens nu alweer een aantal jaren geleden in de Duitse Eifel Bevers zijn uitgezet, die daar goed stand houden. Het is daarom niet onmogelijk dat ooit nog eens het zuidoosten van ons land ook met Bevers te maken zal krijgen.

Ook elders in West-Duitsland, en bijvoorbeeld in Noordoost-Frankrijk langs de Rijn in de Elzas zijn Bevers succesvol uitgezet. De Bever is niet bijzonder schuw voor de nabijheid van de mens. Tot de grootste bedreigingen van de Bever in Europa behoort het verkeer.

De uit te zetten Bevers zullen worden ingevoerd uit Oost-Duitsland, uit een gebied bij de Elbe. Daar leven zogenaamde laaglandbevers, een groep die wat betreft afstamming vermoedelijk het meest verwant is met de nu uitgestorven Nederlandse Bevers. Het betreft hier tevens de nog dichtsbijzijnde natuurlijke beverpopulatie. De eerste paartjes die al dit jaar zullen worden uitgezet, zullen de komende jaren nog eens gevolgd worden door 10-15 Bevers.

Een onopgelost probleem is vooralsnog dat de Bever niet in de Natuurbeschermings- of Jachtwet genoemd staat, noch in andere regelingen. Juridisch gezien is de Bever daarom vogelvrij. Wie hem wil vangen mag zijn gang gaan..., het is als territoriaal dier, levend in families en met een lage reproductiecapaciteit, een vrij gemakkelijke en kwetsbare prooisoot.

Otterstation in België opgericht **(*Lutra lutra*)**

De Otter is een dier met een van oorsprong ruime verspreiding over België. De huidige status van de Otter in België is te omschrijven als 'uiterst kritiek'.

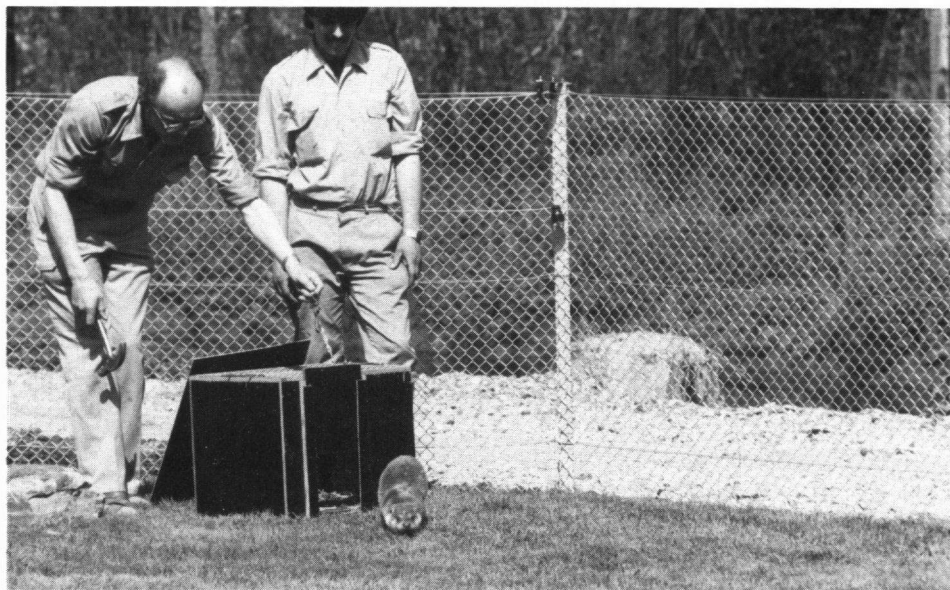
In 1985 heeft de Nationale Campagne Bescherming Roofdieren in samenwerking met het Wereld Natuur Fonds een inventarisatie uitgevoerd. Hieruit bleek dat nog slechts een maximum van twintig dieren in België aanwezig zou zijn. Niet als restpopulatie, maar in de vorm van enkele rondzwervende dieren.

In 1987 is in België een otterkweekproject Dierenpark Planckendaal (het buitenstation van de Zoo in Antwerpen) te Muizen bij Mechelen van start gegaan. De doelstelling van het project is tweeledig: men wil de Otter als soort voor België behouden door middel van enerzijds fok en herintroductie, anderszijds door biotoopherstel. Het kweekprogramma wordt gekoppeld aan een gedragsstudie, gericht op de zintuigelijke mogelijkheden van de Otter, de fysiologische eigenschappen en de rol daarvan bij het duiken, het voortplantingsgedrag en een analyse en interpretatie van het gedrag.

De Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde te Antwerpen, die zowel de zoo in Antwerpen als het dierenpark Planckendaal beheert, heeft daartoe een zestal kweekparken van elk circa 500 m² aangelegd. Er is een waterpartij voorzien van een natuurlijke bedding, welke voortdurend vanuit een pomp-put van vers, stromend water wordt voorzien. Uitgezonderd de aanplant van enkele Wilgen, Gele Lis, Waterzuring en zeggen is de begroeiing volkomen natuurlijk. De parken zullen in de maanden mei en september als hooiland worden gemaaid. Wie de Otters wil bekijken kan daarvoor terecht in Domein Planckendaal. Het terrein zal echter niet vrij voor het publiek toegankelijk zijn, het mag alleen onder begeleiding van een gids worden bezocht.

De eerste twee Otters zijn inmiddels gearriveerd, een vrouwtje afkomstig uit de dieren-tuin van Arnhem, en een mannetje in fokleen uit Zwitserland. De aanvankelijke schuwe

Otters zijn inmiddels handtam geworden. Verschillende Europese dierenparken zullen aan het fokproject meewerken met als doel een otterpopulatie in gevangenschap te laten ontstaan van circa 400 dieren.

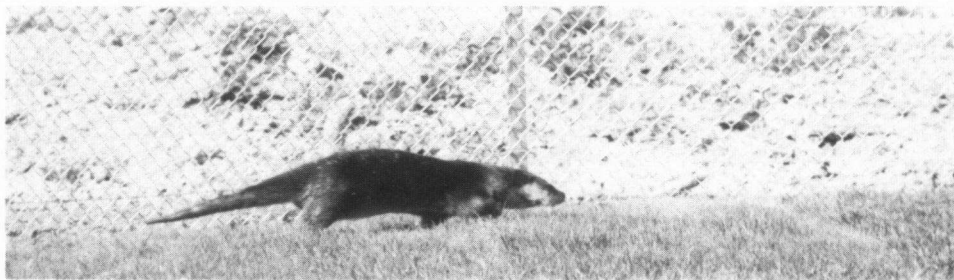
Door de kweek van Otters hoopt men bij te dragen aan het behoud van de Otter in België. Op de lange termijn hoopt men op mogelijkheden voor reintroductie in België,

waarbij men in de eerste plaats denkt aan de Scheldevallei en de Maasstreek.

Een soortgelijk en al langer lopend project

De Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde te Antwerpen, die zowel de zoo in Antwerpen als het dierenpark Planckendael beheert, heeft daartoe een zestal kweekparken van elk circa 500 m² aangelegd met een waterpartij, voorzien van een natuurlijke bedding.

van de Otter Trust loopt in Groot-Brittannië; dit heeft laten zien dat zelfs op korte termijn er al een grote stimulans van zo'n project kan uitgaan op natuur – en milieueducatief gebied.

Ten behoeve van de fondswerving verkoopt men allerlei stickers, posters, beeldjes en dergelijke.

Informatie: Otterwerkgroep Planckendaelgidsen, Dierenpark Planckendael, Leuvensesteenweg 582, 2960 Muizen, België, 0932 – 15 – 41.32.68.

U kunt het otterproject steunen door geld over te maken op rekening 2300407400 – 20 van de Otterwerkgroep Planckendael, of op rekening 230 – 072095066 van de Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde, Antwerpen, beide onder vermelding van 'Otterproject Antwerpen'.

Oprichting Otter Overleg Groep in België (*Lutra lutra*)

Binnenkort is het honderd jaar geleden dat in België een onbeperkte jacht op de Otter een aanvang nam. Tussen 1889, de datum dat een premie werd ingevoerd om dit zoogdier te vernietigen, en 1895, zijn meer dan tweeduizend Otters gedood of in klemmen gevangen in de negen Belgische provincies. Deze slachting is helaas in de daaropvolgende jaren voortgegaan, en pas in 1963 is de premie op het doden van Otters opgeheven.

Deze grootschalige verdelging had in België een sterke afname van de soort tot gevolg. Het volledige otterbestand ging te gronde, maar toch werd verwacht dat er door een verminderde jachtdruk een geleidelijk herstel van de populatie zou optreden en dat de vroegere bezetting – althans gedeeltelijk – zou kunnen worden hersteld. Deze hoop op herstel was echter voorbarig, daar er geen rekening was gehouden met de mogelijke invloeden van andere, nieuwe schadelijke factoren. Deze schadelijke factoren, die vanaf de jaren zestig werkzaam waren, hebben uiteindelijk de genadeslag gegeven aan het reeds marginale otterbestand.

Verskillende Europese dierenparken zullen aan het fokproject meewerken met als doel een otterpopulatie in gevangenschap te laten ontstaan van circa 400 dieren.

De watervervuiling en het verdwijnen van geschikte biotopen hebben de Otter naar de uit hoeken van het bestaan gedreven. Nog slechts op een enkele plaats in België komt de soort voor, maar ook daar is de Otter sterk bedreigd.

In België is in navolging van in Nederland een Otter Overleg Groep opgericht. Het secretariaat van de OOG berust bij de Nationale Campagne Bescherming Roofdieren. Voorzitter is dr. Janine van Vessem van het Instituut voor Natuurbehoud. De OOG is een werkgroep van personen, organisaties en officiële instanties, die direct en indirect betrokken zijn bij de bescherming van de Otter en van zijn leefgebieden. De OOG dient als een platform voor de uitwisseling van ervaringen, kennis en ideeën. De ogen worden vooral gericht op adviesverlening betreffende de bescherming van de laatste otterbiotopen, het bestrijden van de verdere achteruitgang van de watermilieu's en op het uitwerken van initiatieven met betrekking tot het ecologische herstel van de otterbiotopen.

Informatie: secretariaat Otter Overleg Groep, Nadine Thiebaut, Gildestraat 3, 9000 Gent, België. Contactadres voor Wallonië: Roland Libois, Les Malheurs 5, 5090 Heron, België.

'De Otter (*Lutra lutra*) blijft in wrotter'

De Friese Vereniging voor Natuurbescherming, 'It Fryske Gea', heeft een plan opgesteld om het leefklimaat voor de Otter te verbeteren. De maatregelen zijn vooral gericht op het verbeteren van de waterkwaliteit in met name de Alde Feanen bij Eernewoude. De verontreiniging van het water is de be-

langrijkste oorzaak van de achteruitgang van de Otter in ons land. In de Alde Feanen moeten plassen worden afgedamd en vuile waterbodems uitgebaggerd. Er moeten rustgebieden worden ingericht, water van voldoende diepte gecreërd en oevers mer struiken ter dekking beplant. De uitvoering van deze plannen kost in eerste instantie 6,4 miljoen gulden. Genoemd rapport is daarom aangeboden aan minister Braks van niet alleen Landbouw en Visserij maar óók van Natuurbeheer.

Het Fryske Gea wil beginnen met de maatregelen in de Alde Feanen, omdat dit gebied ligt op een kruispunt van otterwegen tussen Noordoost-Friesland en Groningen en Zuidwest-Friesland en Noordwest-Overijssel.

Uit: NRC, 18 mei 1988.

De Otter (*Lutra lutra*) in Zweden

De laatste drie à vier decennia heeft er ook in Zweden een dramatische achteruitgang van de Otter plaatsgevonden. Nog slechts een vijftigtal dieren, zo schat men, leven in geïsoleerde populaties in het noorden.

Het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie is gezamenlijk met de Zweedse Sportsmen's Association het 'Project Otter' gestart.

Uit een fokproject, dat al in 1978 van start is gegaan, zijn in 1987 vier Otters, twee mannetjes en twee vrouwtjes uitgezet op het plateland in Zweden.

Voorontwerp Flora- en Faunawet

Regels ter bescherming van in het wild levende plante- en diersoorten

De bescherming van plante- en diersoorten heeft in Nederland in verschillende wetten gestalte gekregen. Een nieuwe wet, de zogenaamde 'Flora- en Faunawet', moet Jachtwet, Natuurbeschermingswet, Vogelwet, Nuttige Dierenwet 1914, Wet Bedreigde Uitheimse Diersoorten en het op de In- en Uitvoerwet gebaseerde In- en Uitvoerbesluit Bedreigde Uitheimse Plante- en Diersoorten vervangen. Deze regels zijn in verschillende decennia van deze eeuw tot stand gekomen en weerspiegelen in hun uitgangspunten en opzet de geldende opvattingen in de periode van totstandkoming over de bescherming van plante- en diersoorten. Gevolg hiervan is dat een centrale doelstelling en een op elkaar

afgestemd instrumentarium doorgaans ontbreken. Verduidelijking van het wettelijk systeem is daarom gewenst.

Voorgesteld wordt de volgende op de bescherming van flora en fauna betrekking hebbende regels te integreren tot een wettelijke regeling: de Vogelwet 1936, de Jachtwet, hoofdstuk V van de Natuurbeschermingswet, de Wet Bedreigde Uitheimse Diersoorten, en het In- en Uitvoerbesluit Bedreigde Uitheimse Dier- en Plantesoorten. Deze regelingen worden in het nieuwe voorontwerp geactualiseerd, samengevoegd en aangepast aan internationale overeenkomsten. De Tweede Kamer zal worden voorgesteld om het daar aanhangige wetsvoorstel tot wijziging van de Vogelwet 1936 in te trekken. Het voornemen om een wijziging van de jachtwet en de uitbreiding van de Wet Bedreigde Uitheimse Diersoorten bij de Tweede Kamer in te dienen gaat niet door. Wanneer de Flora- en Faunawet kracht van wet heeft gekregen ligt het in de bedoeling de wetten die in die wet worden geïntegreerd, in te trekken.

De centrale doelstelling van de nieuwe wet is de bescherming en instandhouding van de wilde flora en fauna. De wet zal op flexibele wijze de directe bescherming van planten en dieren en de indirecte bescherming van de leefomgeving daarvan mogelijk moeten maken. Door het opnemen van zowel de op de inheemse als op de uitheimse flora en fauna betrekking hebbende bepalingen in een wet wordt duidelijker dan nu het geval is tot uitdrukking gebracht, dat de mens zijn grensoverschrijdende activiteiten niet slechts voor het natuurbehoud in zijn directe omgeving verantwoordelijk is, maar ook daarbuiten. Hoewel deze verplichtingen met het oog op de bescherming van andere dan inheemse planten en dieren zijn aangegaan, hebben zij ook betrekking op de in ons land inheemse flora en fauna, die immers in Afrikaanse of Aziatische landen als 'exotisch' worden gezien. Een overzicht wordt gegeven van de nu geldende regelingen op het gebied van de bescherming van flora en fauna, de totstandkoming daarvan en de doelstelling die er aan ten grondslag liggen.

Daaruit blijkt dat deze regels, ondanks hun diversiteit van uitgangspunten, in belangrijke mate met elkaar gemeen hebben dat zij gericht zijn op de regulering van de handelingen door de mens die een bedreiging kunnen

vormen voor het voortbestaan van soorten. Het voorontwerp van de nieuwe wet telt 128 artikelen, waarvan tachtig artikelen gaan over de jacht, niet over bescherming. Op 8 december 1987 is het voorontwerp om advies naar een groot aantal instanties gezonden. De eerste reacties op het voorontwerp waren tamelijk afwijzend. Een selectie: de Nederlandse Boerenjager Vereniging is fel tegen, omdat grondgebruikers of -eigenaren het recht wordt ontnomen om 'schadelijk wild' op eigen erf af te schieten: onder andere Konijn, Vos, Verwilderde Kat. Ook de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging keert zich tegen het voorontwerp. De jagersvereniging vindt het niet juist dat een beschermingsregime is neergelegd in een systeem van verboden, en de considerans van de wet zal duidelijk moeten aangeven dat in deze wet ook jachtzaken worden geregeld.

De Stichting Kritisch Faunabeheer meent: Ook de Visserijwet zou in de nieuwe wet betrokken moeten worden, daar ook vissen tot de wilde, gewervelde dieren behoren. Ook Stichting Kritisch Faunabeheer mist een considerans, de toelichting van wat die wet nu eigenlijk wil met de fauna. Er is geen duidelijk leidend principe, en de Memorie van Toelichting is verward. Soms gaat het over soortbescherming, soms over individubescherming, soms over biotoopbescherming. Een duidelijke considerans is nodig om uitwerkingen te kunnen toetsen aan de bedoeling van de wet, die uiteindelijk zijn concrete uitwerking zal krijgen in zogenaamde Algemene Maatregelen van Bestuur. Hiervan zullen er zeer vele nodig zijn.

Regels voor de invoer van niet-bedreigde diersoorten

Minister Braks (Landbouw en Visserij) bereidt een wettelijke regeling voor, waardoor het mogelijk wordt regels te stellen voor de invoer van niet-bedreigde diersoorten. Tot nu toe is het op grond van de Wet Bedreigde Uitheimse Diersoorten en het In- en Uitvoerbesluit Bedreigde Uitheimse Dier- en Plantesoorten slechts mogelijk de invoer van bedreigde uitheimse diersoorten te beperken. Er wordt nu een wetsvoorstel ter vervanging van deze wettelijke regelingen voorbereid. De bewindsman heeft dat op 5 juni 1987 geschreven in antwoord op schriftelijke vragen

van het SGP Tweede Kamerlid B.J. van der Vlies. Deze had zich bezorgd getoond over en maatregelen gevraagd tegen de mogelijke invoer van de zogenaamde Grijze Eekhoorn. Dit dier is een niet-bedreigde uitheimse soort. Van der Vlies verwees daarbij naar Groot-Brittannië, waar de Noordamerikaanse Grijze Eekhoorn de inheimse Rode Eekhoorn voor een groot deel heeft verdrongen als gevolg van voedselconcurrentie.

Bestrijding als schadelijk aangemerkte zoogdieren

Graag wil ik reageren op het artikel 'De bestrijding van als schadelijk aangemerkte zoogdieren in Nederland' (Huid en Haar 6 (4): 113-122). Het artikel is gebaseerd op een bij de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren uitgegeven rapport. Het is een goede zaak dat deze organisatie door middel van dit onderzoek een aantal problemen met betrekking tot de bestrijding van 'ongewenste' zoogdieren aan de orde stelt. Eigenlijk is het merkwaardig dat vanuit de natuurbescherming in het verleden aan dit soort zaken zo weinig aandacht is besteed. Absoluut oneens ben ik het met de suggestie dat langs chemische weg steriliseren van populaties in de natuur een goed alternatief zou zijn. Het is een typische redenatie vanuit theoretisch oogpunt of vanuit milieuhygiënisch of veterinaire uitgangspunt. Niet in het rapport, noch in het aangehaalde artikel wordt rekening gehouden met de gevolgen in het voedselketen van dergelijke praktijken. De door de auteurs geciteerde bronnen geven hierover ook geen uitsluit en zijn in hoge mate theoretisch van aard.

Naar aanleiding van het genoemde rapport heb ik een literatuurstudie gedaan naar deze problematiek. Daarop baseer ik dus mijn stellingname tegen deze methode van bestrijding van vertebraten. Ook voor vogels zijn voorstellen analoog aan het artikel (c.q. rapport) gedaan zoals voor verwilderde duiven, Spreeuwen, Zivermeeuwen en Huismussen. Ook voor grotere zoogdieren zoals beren wordt gedacht aan populatie-beïnvloeding door middel van chemosterilanten. Dat 'dierenbescherming' zonder oog voor ecologische betrekkingen tot een foute keuze van alternatieven komen is begrijpelijk. Maar dat zij die opkomen tegen onnodig dierenleed

zich geen vragen stellen over de samenstelling van de verschillende chemische stoffen die moeten leiden tot de gewenste sterilisatie is vreemd. Er zitten nogal kankerverwekkende stoffen onder waarvan niemand weet hoeveel een individu in het veld tot zich neemt. Met veel moeite wordt door allerhande groeperingen geprobeerd om ongewenste producten van de chemische industrie uit de natuur te weren of terug te dringen. Kennelijk hebben bepaalde dierenbeschermers daar geen boodschap aan! Daarbij komt nog dat deze middelen, zeker op korte termijn, geen preventiewerking hebben. De gevolgen voor natuurlijke predatoren zijn eveneens onbekend. Rest de vraag: Waarom heeft 'dierenbescherming' bij dit onderzoek geen ecoloog betrokken?

■ Pierre Maréchal, postbus 1187, 5602 BD Eindhoven.

Arctisch Weekend 1988

Aanstaande najaar wordt voor de zesde keer een Arctisch Weekend georganiseerd, met als thema: 'Mens en natuur rond de polen'. Dit weekend is bedoeld voor allen die, om welke reden dan ook, zijn geïnteresseerd in het wel en wee van de (sub-)arctische en de (sub-)antarctische gebieden.

Het zal worden gehouden op vrijdagavond 18, zaterdag 19 en zondag 20 november 1988.

De vorige weekends vonden plaats te Leiden, doch gezien de grote belangstelling – nogal wat aanmelders moesten worden teleurgesteld – is gezocht naar een wat grotere behuizing.

Deze is gevonden in de jeugherberg "De Heidebloem" te Soest, welke per openbaar vervoer gemakkelijk te bereiken is.

Het programma van dit driedaagse gebeuren zal ook nu weer bestaan uit lezingen, dia- en filmvertoning, tentoonstellingen en demonstraties over uiteenlopende onderwerpen in de bedoelde gebieden, zoals geografie, landschappen, planten en dieren, ontwikkelingen en bedreigingen, de mensen met hun bezigheden en cultuur enz.

Dit populair-wetenschappelijke programma wordt u gebracht door een reeks deskundigen die beroepshalve of in de vorm van een intensief beoefende hobby, de streken rond de polen hebben bezocht en bestudeerd.

De aan het weekend verbonden kosten bedragen circa f 135,- per persoon of f 260,- per (echt-)paar. In deze prijs zijn onder meer beide overnachtingen en alle maaltijden begrepen.

De definitieve convocatie met programma en inschrijvingsformulier zal in september 1988 worden rondgestuurd. Voor plaatsing op de verzendlijst – deze omvat reeds degenen die al eens eerder een Arctisch Week-end hebben bezocht – kunt u zich wenden tot: Paul en Truus de Groot, Aggelenstraat 17. 1483 TA De Rijp, 02997 – 1397.

Zadelrobber (*Phoca groenlandica*)

In maart en april van 1987 zijn verscheidene Zadelrobber of Groenlandrobber op de Nederlandse kust (van Zeeland tot Schiermonnikoog) aangespoeld. Het massale verschijnen van de Zadelrobber in het zuidelijk deel van de Noordzee ging vooraf door een massaal verschijnen van de robber aan de Noorse kust. Het gaat hier om een uitzonderlijke robberinvasie van naar schatting 300.000 dieren! Het afgelopen decennium heeft jaarlijks een invasie van de Noorse kust door de Zadelrobber plaatsgevonden, echter nog niet eerder van een vergelijkbare omvang. Vooral in het hoge noorden van Noorwegen verdronken begin 1987 meer dan dertigduizend(!) Zadelrobber na in visnetten verstrikt te zijn geraakt. Voor de vissers in het hoge noorden bleek de massale opkomst van de robber desastreus voor de visvangst: de vis leek een goed heenkomen te zoeken in het diepere water. De Scandinavische afdelingen van Greenpeace accepteerden deze verklaring niet en weten de slechte visstand aan overbevissing door de vissers zelf. De robber hebben een veel te laag gemiddeld gewicht, veel dieren verkeerden kennelijk op de rand van de hongersnood.

De Zadelrobber hebben drie kraamgebieden: bij Newfoundland, bij Jan Mayen en in de Witte Zee. Het is voor deze (sub)arctische diersoort volstrekt abnormaal om zo ver zuidelijk verzeild te raken. Het is overigens niet bekend of het hier om robber uit de oostelijke of uit de westelijke populatie gaat. Vele van de in Nederland gevonden dieren waren verzwakt, uitgehongerd, en zijn overleden. De dieren verkeerden in een slechte conditie en hadden een dunne speklaag.

Het is onduidelijk wat de oorzaak van het ongewone trekgedrag van de robber in de winter van 1987 kan zijn geweest? Wellicht door overbevolking in de normale voortplantingsgebieden? Tot voor kort werden zeer

grote aantallen robben door de Noren bejaagd. Na dat de EG echter in 1982 de invoer van huiden van zeehondenjongen verbodde, is de omvang van deze jacht sterk afgenomen. Jaarlijks vangt Noorwegen nu nog circa 16.000 zeehonden in de Witte Zee. Maar ook andere oorzaken zouden een rol kunnen spelen, zoals voedselgebrek veroorzaakt door overbevissing. Ook is wel gesuggereerd dat mogelijk de stijgende zeewatertemperatuur in de wateren rond Jan Mayen een oorzaak zou kunnen zijn, een factor die het broeden in het gebied van Lodde (kleinste zalmsoort) en Haring, basisvoedsel van de van vis levende Zadelrobber, nadelig beïnvloedt. Er zijn geen betrouwbare gegevens over de zadelrobberpopulatie, en maar weinig is bekend over hun migratiegewoonten.

De tienduizenden dode Zadelrobber schepen in Noorwegen een afvalprobleem. De lijken werden vormalen tot voer voor de pelsdierfokkerij, begraven of verbrand.

Robben naar de zee dragen. In het voorjaar van 1988 lijkt opnieuw een invasie van Zadelrobber van vergelijkbare omvang als in 1987 voor de kust van Noorwegen plaats te vinden.

Zadelrobber (*Phoca groenlandica*) II

Vanuit de zeehondencentra op Texel en in Pieterburen zijn in 1987 een aantal aangespoelde en uitgeputte Zadelrobber opgevangen. In juli 1987 zijn enkele van deze robber speciaal per vliegtuig naar IJsland overgebracht om daar te worden vrijgelaten. Een kostbare onderneming tot opnieuw uitzetten van enkele exemplaren van deze niet bedreigde diersoort. Een kille ontvangst op IJsland, zelfs tot en met het bekogelen met stenen, was het deel van de zeehondenredders. De actie was voor de IJslanders een mallotige actie, daar de Zeehonden in IJsland als schadelijke diersoort worden beschouwd, en er premies staan op het doden ervan. Enkele weken later is een van de zeehondjes door IJslandse vissers doodgeschoten.

Monniksrobber (*Monachus monachus*)

Twee Monniksrobber die in 1987 vanuit Griekenland zijn overgebracht naar het zee-

hondencentrum in Pieterburen, zullen weer in Griekenland in zee worden vrijgelaten. Hun gedrag zal dan met behulp van radiotelemetrie worden bestudeerd.

NRC-Handelsblad, 18 juni 1988.

Verstoring Zeehonden (*Phocidae*)

Twee vogelwachters hebben Rijkswaterstaat ervan beschuldigd bij Rottummerplaat onnodig storing te veroorzaken onder zeehonden. Toeristen dienen op anderhalve kilometer afstand te blijven van de vloedhaak, waar de Zeehonden liggen. De vogelwachters: 'Mensen van Rijkswaterstaat hebben er helemaal geen moeite mee om twee keer per week aan te leggen op de vloedhaak, waarbij tientallen tot meer dan honderd Zeehonden het water in worden gejaagd, terwijl er een kilometer verder een aanlegsteiger is. Door deze achteloosheid is ten minste één maal de moeder van een pasgeboren jong verjaagd'. Rijkswaterstaat is van mening niet meer dan het werk te hebben gedaan, en dat de rust niet onnodig en zeker niet op grote schaal door medewerkers zou zijn verstoord.

Uit: Leeuwarder Courant, 7 januari 1988.

Een jaar eerder veroordeelde de Groningse kantonrechter een garnalenvisser uit Usquert tot een boete van f 200, — waarvan f 150, — voorwaardelijk wegens het verstoren van

Zeehonden. Ook de visser voer te dicht langs Zeehonden op een zandplaat in 't Sparregat, ten zuiden van Rottumeroog, waardoor ze in paniek te water gingen. Kort na die verstoring zwommen vijf jongen rond die hun moeder kwijt waren. Enkele dagen later werden nog twee moederloze jongen gesignaleerd en een dood jong.

Gewone Zeehond (*Phoca vitulina*) en Grijze Zeehond (*Halichoerus grypus*) in westelijk Waddengebied in 1987

Op de Noorderhaaks kan het aantal Gewone Zeehonden in het voorjaar oplopen tot circa veertig stuks, de hele zomer door zijn er gemiddeld maar enkele aanwezig, evenals op het Balgzand. In de Oude Zuid Meep zijn er 's zomers een 25-tal dieren. Aan de zuidkant van de Jacobsruggen zijn er 's zomers een tachtigtal.

De aantallen Grijze Zeehonden zijn sterk wisselend. In de lente 1987 is het grootste getelde aantal 86 stuks geweest, in de zomer zijn er 10-20 exemplaren. Op de Engelse Hoek zijn er in 1987 minimaal drie jonge Grijze Zeehonden geboren.

Japanse jacht op Dwergvinvissen (*Balaenoptera*)

Japan is niet van zins de jacht op Dwergvinvissen te staken, zo hebben Japanse regeringsfunctionarissen op 16 februari 1988 verklaard. De komende acht jaar is Japan van plan 825 Dwergvinvissen en vijftig van de eveneens beschermde Potvissen te jagen. Vooral de USA leveren kritiek op Japan, dat onder het mom van wetenschappelijk onderzoek de walvisvaart voortzet, om dan vervolgens het walvisvlees op de markt te brengen om het onderzoek te kunnen betalen.

Met de voortzetting van de walvisvaart loopt Japan het risico op Amerikaanse sancties. Begin februari verklaarden de VS dat voortzetting van de jacht ertoe zou kunnen leiden dat de Japanse visrechten in Amerikaanse wateren worden beperkt. Een Japanse functionaris heeft al laten weten dat tegenmaatregelen in de vorm van een verminderde invoer van Amerikaanse visproducten zouden kunnen volgen. De Amerikaanse sancties hebben overigens slechts politieke, maar geen econo-

mische betekenis, daar Japan op dit moment geen visserijrechten in Amerikaanse wateren heeft.

Potvis (*Physeter macrocephalus*) op het strand

Op 19 november 1987 hebben strandwandelaars in Groote Keeten (Callantsoog) een in verregaande staat van ontbinding verkerend kadaver van een Potvis aangetroffen. Het kadaver is overgebracht naar het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie in Leiden. Sinds de Middeleeuwen zijn nu een veertigtal van deze opvallende dieren op onze stranden aangetroffen.

Marine oefent schieten op dolfijnen (*Delphinidae*)

In oktober 1987 is de Belgische marine in opspraak gekomen. De Belgische mijnenjager Breydel, een van de vijf schepen van het toenmalige gemengde Nederlands-Belgische mijnenruimeskader voor het Golfgebied, heeft zijn zware machinegeweren geoefend door in de Middellandse Zee in de buurt van Kreta op dolfijnen te schieten.

De samenwerkende Belgische dierenbeschermingsverenigingen hebben tegen dit barbaarse gedrag geprotesteerd. Als gevolg daarvan is indertijd de verantwoordelijke commandant naar huis teruggeroepen. Er zijn maatregelen genomen om herhaling te voorkomen.

Witsnuitdolfijn (*Lagenorhynchus albirostris*) op strand

Op 19 november 1987 is bij Den Helder het kadaver van een Witsnuitdolfijn aangetroffen. Het lijk is overgebracht naar het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie in Leiden.

Walvisvangst (*Cetacea*) I

De Internationale Walvis Commissie (IWC) heeft in 1985 een tijdelijke stop op de commerciële walvisvangst ingesteld.

Ondanks internationale protesten dat het land verkapt toch walvissen blijft jagen, zet Japan de jacht gewoon voort. Hierbij beroept Tokio zich op het handvest van de IWC, waarin vangsten voor het doen van we-

tenschappelijk onderzoek zijn toegestaan. Het officiële wetenschappelijke doel van Japanse research is om aan te tonen dat de commerciële walvisvangst geen gevaar voor uitsterving van de diersoort met zich meebrengt. De onderzoekers willen een aanvaardbaar quotum voor het vangen van Dwergvinvissen vaststellen.

Voor het eerst sinds bovengenoemde stop op de walvisvaart is in december 1987 de Japanse walvisvaarder Nisshin Maru no. 3 uit Yokohama vertrokken voor een 'wetenschappelijke missie naar het Antarctisch gebied.

Van de vele walvisproducten is nu nog slechts een kleine luxe markt voor walvisvlees in Japan overgebleven: een bord rauw vinvisvlees wordt als een lekkernij beschouwd en kost in Tokio al gauw f 42,-. Japan geeft hoge subsidies aan de walvisbejaging, omdat de bejaging anders economisch zinloos is: voor 1988 circa vijf miljoen gulden.

Japan onderzoekt de Dwergvinvissen die in de Zuidelijke IJszee worden bejaagd op aantal, leeftijd, levensduur en vruchtbaarheid. Het is echter niet makkelijk de leeftijd van een Dwergvinvis te bepalen. De Japanners beweren dat dit alleen kan aan de hand van het binnenoor, waarin zich een klompje wasachtige materie bevindt, dat in laagjes is opgebouwd zoals de jaarringen van een boom. Dwergvinvissen zetten twee laagjes per jaar af, zodat het tellen van de laagjes de leeftijd onthult. Om erbij te komen, moeten de Dwergvinvissen uiteraard eerst gedood worden.

Sinds de (tijdelijke) beëindiging van de jacht in 1985, zijn er toch nog ruim 11.000 walvissen gedood. Hoewel wetenschappers erg weinig weten over deze zoogdieren, schat men het geboortecijfer op 1 à 2% per jaar, wat erg laag is. Er bestaat dan ook onzekerheid over de gevolgen van het moratorium op de walvisstand; is deze stabiel gebleven, gedaald of gestegen? Wat zal er gebeuren als de stop in 1990 afloopt? Men verwacht echter niet dat het moratorium in 1990 zal worden opgeheven.

Groot-Brittannië tracht door middel van een stemming het Japanse onderzoek door de IWC te laten veroordelen.

Takehisa Nogami, hoofd afdeling Visserijzaken van het Japanse ministerie van Buitenlandse Zaken, vindt dat de IWC-acties zijn

gebaseerd op ethische en politieke overwegingen. De Britten geloven namelijk dat walvissen bijna menselijk zijn. Het echte probleem is volgens de Japanners dat westerlingen nooit hebben begrepen hoe verrukkelijk walvisvlees kan zijn.

Uit: Carrière, 20 februari 1988 : 17.

Walvisvangst (*Cetacea*) II

De Tweede Kamer wil dat het kabinet bij de Japanse regering protesteert tegen het voortzetten van de walvisvangst onder valse voorwendselen. Drie Japanse schepen hebben onlangs 273 walvissen gevangen. Het zou gaan om een onderzoek, maar de Kamer vermoedt dat er sprake is van vangst voor commerciële doeleinden.

Whale Conservation Society (*Cetacea*) III

Tijdens de Wereld Protest Dag tegen de Walvisvangst is een nieuwe organisatie opgericht voor de bescherming van walvissen. Als enige Britse vereniging die zich uitsluitend bezighoudt met de bescherming van walvissen en dolfijnen, gaat de nieuwe organisatie een belangrijke rol spelen door begrip bij te brengen voor de gevaren die deze dieren bedreigen en door voorlichting te geven over deze soorten.

Leden van de WCS ontvangen het 'International Whale Bulletin', met nieuws, meningen en interviews met walvisexperts, en nieuwsupdates betreffende nationale en internationale ontwikkelingen en activiteiten met betrekking tot walvissen.

Het lidmaatschap kost £ 7.50 per jaar.

Whale Conservation Society, 20 West Lea Road, Bath BA1 3RL, Avon, Groot-Brittannië.
09 - 44.225.334511.